

Národní školy I.: úvod, Rusko

8. hodina

Fenomén národních škol

- charakteristické:

- zájem o národní lidovou kulturu (sběry písní, vydávání sbírek, zájem o lidové tance aj.)
- obohacování umělé hudby o národní lidové prvky
- ve vokální hudbě důraz na národní jazyk
- čerpání inspirace a námětů s historie národa
- povědomí o společném jazyce, kultuře (zvyky a obyčeje), historii, území - jejich sounáležitost tvoří národ
- vytváření hudební/kulturní institucionální základny → formování hudebního vkusu
- hudební vzdělávání → výchova vlastních hudebníků, tvorba učebnic (jazyk!) a dalšího repertoáru
- podmínka: výrazná/é a konkurenceschopná/é skladatelská/é osobnost/i

→ každý národ má svoji „národní školu“?

- ve všech evropských zemích existovala potřeba vytvořit národní sounáležitost (během 19. stol. nebo i později)
- představitelé některých národních škol byli v celoevropském (celosvětovém) kontextu progresivnějšími skladatelskými osobnostmi → výraznější skladatelská škola (např. ruská, severská, česká, slovenská, maďarská, polská...)
- některé národy byly natolik sebevědomé, že nebylo třeba vytvářet národní školu (např. Německo, Francie...)

Ruská národní škola

Politická situace

1812 porážka napoleonské armády → zvýšení národního sebevědomí Ruska definitivně evropskou velmocí

- 1812 porážka napoleonské armády → zvýšení národního sebevědomí
- po Vídeňském kongresu: car Mikuláš I. (1825 - 1855)
 - děkabristé - zastánci VFR (povstání 1825), požadavky:
 - perestrojka = zrušení carské vlády
 - glasnost' = svoboda slova a komunikace
 - naprostá izolace Ruska od Evropy
 - konzervativismus
 - samoděržaví (= absolutismus)
- Alexandr II. (1855 - 1881)
 - zrušení nevolnictví 1861 (mužikové svobodnými rolníky)
 - zavražděn
- Alexandr III. (1881 - 1894)
- Mikuláš II. (1894 - 1917)
 - poslední ruský car, pak SSSR
- centra: Moskva, Petrohrad

Inspirační zdroje

- kultura - zcela náboženský charakter (mýty, báje...), nikdy neproběhla 100% sekularizace
- literatura - nejvýznamnější zdroj umění, sputuje filozofii
 - Alexandr Sergejevič Puškin (1799 - 1837)
 - Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809 - 1852)
 - Michail Jurjevič Lermontov (1814 - 1841)
 - Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821 - 1881)
 - Lev Nikolajevič Tolstoj (1828 - 1910)
 - tematický okruh námětů:
 - hlavní postava
 - padlý hrdina v boji za vlast (hrdina = vyšší princip, vzor) (M. P. Musorgskij: *Chovanština*)
 - zbytečný člověk, citlivý jedinec (typ Evžena Oněgina, Pečorina)
 - ruský lid (→ sbory: M. I. Glinka: *Ivan Susanin*)
 - rozlehlá ruská příroda (P. I. Čajkovskij: *Roční doby*, op. 37b - např. *Listopad: Jízda trojkou*)
 - kritika politické situace (N. A. R.-Korsakov: *Zlatý kohoutek*)
- pravoslavná církev (v hudbě: symbolika, vyzvánění zvonů...)
- orientální vlivy (např. M. I. Glinka: *Ruslan a Ludmila* - pentatonika)
- lidová kultura:
 - tance: chorovod, kozák, kamarinskaja
 - sbírky lidových písní - pořizovali Čajkovskij, Ljadov, zejm. Korsakov

Hudební život

- počátek 19. stol. zcela pod vlivem evropského importu
 - opery (italské od pol. 17. stol. a francouzské) v ruských překladech
 - produkce zahraničních umělců
 - studia ruských umělců v Evropě (absence hudebních institucí v Rusku)
 - nevolnické kapely: módní francouzský a italský repertoár, ruské lidové písně
 - forma opery - realizace nejvyšších národních hudebních cílů, rozvoj až v dílech domácích autorů cca od pol. 18. století
- hudební instituce
 - konzervatoře
 - Petrohrad (dnes Petrohradská státní konzervatoř N. A. Rimského-Korsakova Leninova řádu) - založil 1862 Anton Rubinštejn (bratr Nikolaje)
 - Moskva (dnes Moskevská státní konzervatoř P. I. Čajkovského) - založil 1866 Nikolaj Rubinštejn
 - divadla
 - Moskva: Velké a Malé divadlo
 - Petrohrad: Alexandrino a Mariinské divadlo

1. RUSKÁ NÁRODNÍ ŠKOLA

- Michail Ivanovič Glinka (1804 - 1857)
- Alexandr Sergejevič Dargomyžskij (1813 - 1869)
- Mocná hrstka
 - Milij Alexejevič Balakirev (1837 - 1910)
 - César Antonovič Kjuj (1835 - 1918)
 - Alexandr Porfirjevič Borodin (1833 - 1887)
 - Modest Petrovič Musorgskij (1839 - 1881)
 - Nikolaj Andrejevič Rimskij-Korsakov (1844 - 1908)
- Alexandr Konstantinovič Glazunov (1865 - 1936)

Михаил Иванович Глинка

1. 6. 1804 Smolensk - 15. 2. 1857 Berlín

- první skladatel s charakteristicky ruským projevem: „zakladatel ruské národní školy“, „otec ruské hudby“ ...
- zakladatel ruské národní opery, obdivován Lisztem a Berliozem
- původně klavírista a houslista (jeden z jeho učitelů byl John Field)
- sekretářem na ministerstvu → prostor pro kompozici
- od 20. let intenzivní zájem o kompozici
- 1830 - 1834 studia v Evropě
 - hudební studia v Miláně, ve Vídni a v Berlíně
 - setkání s Mendelssohnem a Berliozem
 - vliv pro jeho umělecké operní snahy: Donizetti a Bellini
- 1836 návrat do Ruska
 - nadšení pro ruskou literaturu a umění, víra v génia lidové tvorby

Dílo

• *Operní tvorba* - *střední* - *opera* jsou typicky *hiedermaierovské*

- charakteristické: bohatá instrumentace, citace lidových melodií + vytváření vlastních nápěvů v lidovém duchu
- operní tvorba:
 - vychází dramaticky z Cherubiniho
 - následující dvě představují zástupce jeho operní tvorby
 - *Život za cara / Ivan Susanin* (1836)
 - děj z poč. 17. stol.: sedlák se obětoval, aby zachránil život mladého cara → naprosto souznělo s nacionální politikou Glinkovy doby
 - silný patriotický podtón, černobílá charakteristika postav, bezmezná oddanost carovi, obrovské sborové scény
 - *Ruslan a Ludmila* (1842)
 - pohádková, lidové melodie a orientalismy (celotónová stupnice → vliv na Hrstku)
 - po formální stránce jsou obě hybridní útvary: ruská operní produkce + francouzské a italské vzory
- orchestrální
 - *Kamarinskaja* (1848) - fantazie
 - *Letní noc v Madridu* (1851) - ouvertura, inspirace španělským pobytem
- písně: *Vlastenecká píseň* - 1990-2000 oficiální hymna Ruské federace
- klavírní skladby, komorní hudba

Александр Сергеевич Даргомыжский

14. 1. 1813 Trojickoje - 17. 1. 1869 Petrohrad

- klavírista, houslista, zvl. zpěvák (→ učitel)
- úředník, poté skladatelem (podle Glinkova vzoru), téměř bez kompozičního vzdělání
- důkladné osobní seznámení s francouzskou operou (Meyerbeer, Halévy, Auber...), ale nenavázal na ni
- v Petrohradě styky se skladateli budoucí Hrstky (Stasov, Balakirev, také Serov)

Dílo - opery

- úspěchy nejprve v Evropě, poté na domácí půdě v Petrohradu
- *Rusalka* (1848)
 - text sám podle Puškina, částečně ve verších, námětově žádná podobnost s Dvořákem!
 - používá techniky doprovázeného recitativu, upouští od schématu recitativ - árie
- *Kamenný host*
 - celoživotní dílo, nedokončil, zinstrumentoval až Korsakov, zhudebnění původního Puškinova veršovaného textu
 - bez árií a sborů, jen recitativy - přirozený spád ruské řeči
 - orchestr je doprovodem zpěváků, ne wagnerovské pojetí
- význam: pedagog zpěvu, operní skladatel, vedení Ruské hudební společnosti

Situace kolem nástupu Hrstky

- 30. a 40. léta - na scéně nejvýraznější Glinka (*Ivan Susanin* 1836, *Ruslan a Ludmila* 1842), jeho díla modelem pro jeho současníky
- přelom 50. a 60. let - začínající aktivity Hrstky, vyvrcholení v 70. letech (Musorgský: *Boris Godunov* 1869/1874, *Kartinki* 1874 aj.)
- 1859 založení Ruské hudební společnosti v Petrohradě (Dargomyžskij), moskevská pobočka 1860 (Nikolaj Rubinštejn)
- 60. léta - na vrcholu tvůrčích sil Serov (*Judith* 1863), také Dargomyžskij a Anton Rubinštejn
- 70. léta - vrcholná díla Čajkovského (*Labutí Jezero* 1876, *4. symfonie* 1877, *Evžen Oněgin* 1879 aj.)
- 80. léta - odklon od estetických východisek jednotlivých členů Hrstky (zejm. Korsakov: *Španělské capriccio* 1887, *Šeherezáda* 1888 aj.), byla také zastíněna úspěchy Glazunova (*1. symfonie* 1888 aj.)
- konec století - na výsluní žáci moskevské konzervatoře Rachmaninov a Skrjabin (viz pozdní romantismus)
- konec epochy ruské hudby 19. století:
 - poslední opery Korsakova (*Zlatý kohoutek*, 1907)
 - počátek století: Skrjabinův mysticismus (*5 symfonií* 1900, 1901, 1904, 1907, 1910)
 - 1905 - 1907 revoluční období v Rusku → emigrace umělců (Rachmaninov)

Могучая кучка

Charakteristika tvorby?

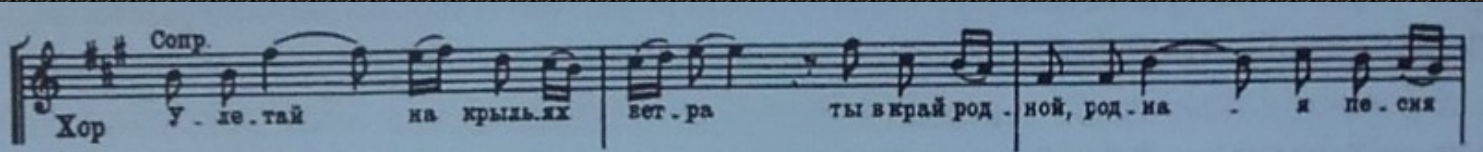
- od 1812 zdůrazňování národní hrdosti a kultury, problémy:
 - rozlehlost země → (často diametrální) roztržitost kultur, vliv sousedních národů a etnik
 - (často extrémní) rozdíly v sociální hierarchii obyvatel → každá vrstva svoji vlastní hudební kulturu
- předchůdci, tj. Glinka a Dargomyžskij, byli významní jen pro ruskou tvorbu operní
- do popředí na přelomu 50. a 60. let (cca 1856 - 1862, označení od Stasova 1867)
- iniciátoři: Balakirev + kritik Vladimir Vasiljevič Stasov, 1856 se připojil Kjuj, 1857 Musorgskij, 1861 Korsakov, 1862 Borodin
- v hudbě samouci (s výjimkou Korsakova), technická civilní povolání (Balakirev matematik, Kjuj stavař a voják, Musorgskij voják a úředník, Korsakov námořník, Borodin medik a chemik)
- činnost vyhasíná v 70. letech (odchod Balakireva z hudební scény, odklon Korsakova od původních záměrů Hrstky)

Charakteristika tvorby:

- exotismus, osobité chápání kompoziční techniky, bezprostřední expresionismus, „nevidaný obraz evropského barbarství“ = konkurence wagnerovskému kultu v Evropě

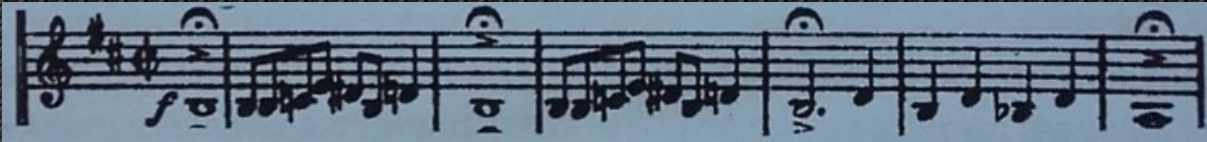
„ruský styl“ 2. h. Borodin, Maslenskij, raný Korsakov – projevy:

1. osobitá melodika: častý frygický modus, styl táhlých rozvleklých písní

Alexandr Porfirjevič Borodin: *Polovecké tance*, ženský sbor „Uletaj na kryljach vetra“

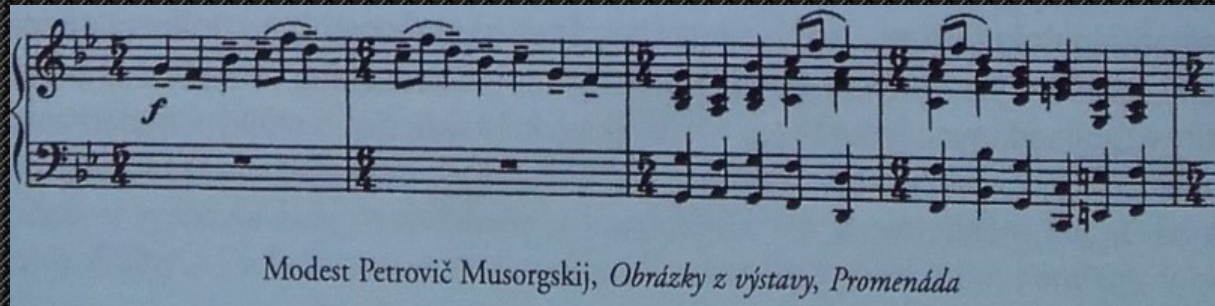
2. chromaticizovaná melodie, použití modálních prvků i uměle konstruovaných řad

Alexandr Porfirjevič Borodin, *Symfonie č. 2 h moll*, 1. věta, hlavní téma

3. pentatonika – symbolizuje staroruskou či pohanskou tematiku

... (Dvořák: *Symfonie Es dur, 2. věta*), taktů netypických (5/4 a 5/8 aj.) a lichých period (Korsakov: *Sněhurka* - 7taktové úseky)

5. experimenty s imitací zvuku zvonů - charakteristické pro celé období hudebního romantismu v Rusku

- nebezpečí ruské hudební tradice v Petrohradu (A. Rubiňštejn) X reakce na petrohradskou konzervatoř: vznik Bezplatné hudební školy (1862, založil Balakirev, vystupoval v roli dirigenta)
- od konce 80. let průnik ruské hudby do Francie

Милий Алексеевич Балакиев

2. 1. 1837 Nižnij Novgorod - 29. 5. 1910 Moskva

- nadaný a organizačně schopný hudebník, vynikající paměť, obdivuhodná klavírní technika, jako interpret vystupoval od poloviny 50. let
- původně matematik, na doporučení Glinky se začal věnovat kompozici, samouk, znalosti na základě studia partitur a vlastními pokusy, ale dlouhý kompoziční proces
- vrchol jeho tvorby: 60. léta
 - inspirační zdroj: cesty na Kavkaz → vrcholná díla: klavírní fantazie *Islamej* (1869) a symfonická báseň *Tamara* (1867 - 1882)
 - kontakty s českými zeměmi: 1866 a 1867 pozván do Prahy
 - dirigoval Glinkovy opery *Ivan Susanin* a *Ruslan a Ludmila*
 - symfonická báseň *V Čechách* - jako témata použil české lidové písně

v Petrohradu činilý zvl. jako dirigent (Ruská hudební společnost, Bezplatná hudební škola aj., uváděl díla Liszta, Berlioze i členů Hrstky), odmítl pozvání N. Rubinštejna k vyučování kompozice na moskevské konzervatoři

- 1. pol. 70. let těžká duševní a materiální krize, upnutí na pravoslavnou víru, odchod z hudebního života, dokončování kompozic
- návrat na scénu v 80. letech: dirigent (Korsakov jeho asistentem), 1895 do penze - stále aktivní skladatel
- více než kompoziční tvorbou byl známý jako hnací síla ruské hudební produkce na konci 19. století

Další dílo

- 2 symfonie (1. C-dur 1864 - 1898, 2. d-moll 1900 - 1908), 2 klavírní koncerty
- jeho kompoziční styl po začátku století vnímaný jako zastaralý vedle nastupujícího Debussyho a Skrjabina
- *Sborník ruských národních písní* (1866 a 1867) - netradiční harmonizování 40 lidových písní

Цэзарь Антонович Кюи

18. 1. 1835 Vilnius - 26. 3. 1918 Petrohrad

komponista, literární překladatel, vojenský inženýr a armádní důstojník, hudební kritik

- po dlouhém pobytu v Litvě 1850 na studia do Petrohradu, poté vojenská kariéra → instruktorem (vedl i členy carské rodiny), 1906 hodnost generála, pedagog na vojenských akademiích v Petrohradě, v 70. letech uznávané teoretické práce z oblasti vojenství
- ve Vilniusu žák Stanisława Moniuszka (klavír, kompozice), po přesídlení do Petrohradu nadšení pro hudbu pod vlivem Balakireva, významný podnět: úspěšné provedení jeho prvních děl (orchestrální *Scherzo*, dirig. A. Rubinštejn, a opera *William Ratcliff*), úspěšná také komická opera *Mandarínský syn*
- člen operního souboru v Mariinském divadle do 1883
- 1896 - 1904 ředitel Ruské hudební společnosti v Petrohradě
- přátelství s Lisztem, oboustranná úcta, dedikoval mu orchestrální *Tarantalle*
- mnoho ocenění (Řád čestné legie, členství Královské akademie literatury a umění)
- kritiky zvl. z oblasti operní tvorby (vč. Wagnerova *Prstenu*), o vývoji ruských romancí a o přednáškách A. Rubinštejna

Модест Петрович Мусоргский

21. 3. 1839 Karevo - 28. 3. 1881 Petrohrad

největší talent, bystrý intelekt → otevřené pohrdání institucionálním hudebním vzděláním → pověst

nekompromisního burce a radikálního skladatele

- nejsložitější člen Hrsky
- hudební vzdělání: klavír (matka, A. Gerke v Petrohradě), poté vojenská kariéra: důstojník, úředník na ministerstvu vod a lesů
- deprese → časté změny povolání
- vstup do Hrsky (1856 na popud Balakireva) → návrat ke studiu hudby (studoval díla nejen ruská, ale i evropská (Berlioz, Schumann, Liszt, Wagner) → vynikající klavírní improvizátor
- po smrti matky 1865 prohloubení depresí, alkoholismus
- období vrcholu jeho tvůrčích sil koresponduje s obdobím definitivního propadnutí alkoholu → extrémní až otřesná působnost některých pasáží a hudebních momentů v jeho díle, zvl. těch, které se dotýkají smrti:
 - výkřiky Borise, zmítaného chorobnými vizemi (*Boris Godunov*)
 - Smrt tančící s opilým mužikem (*Písně a tance smrti*)
 - ostré disonance *Katakomb* (*Kartinki*)

→ naturalistická drsnost, pro tehdejší (i současné?) publikum těžko přijatelné → úpravy jeho děl (zjemnění zvuku)

- neuspořádaný život → mnoho děl zůstalo v torzech

Dílo - vokální

typ jeho hudby: vokálně instrumentální

- „psychologizující realista“
- *„Moje hudba musí být uměleckým přetvořením lidské řeči ve všech jejích nejjemnějších odstínech, nebo jinými slovy - zvuky lidské řeči, jako vnější projevy myšlenky a citu, se musí bez násilí a přemršťování stát hudbou pravdivou, přesnou, a tedy uměleckou, vysoce uměleckou. Tohle je ideál, o který usiluji.“*
- **těžiště:** písně a operní tvorba, ryze instrumentální tvorba nepočetná, přesto světově významná
- **zdroje:**
 - živý řečový projev - nevšední schopnost imitace (a parodie) lidského hlasového projevu, cit pro rytmus, intonaci a přízvuk mluvené ruštiny → pro neruské interprety velmi obtížné
 - pozor - odlišné od Janáčka! Musorgský: výstavba vokálních linií je zobecněním principu ruských melodií pro zpěv, jde o charakter univerzální X Janáček: nápěvky mluvy (které se vyskytují i v jeho ryze instrumentálních dílech) jsou originální, tj. charakter unikátní
 - tonalita starých tónin a modů
 - citace lidové tvorby

- předlohy: texty ve volném verši, próza, vlastní texty
- písňové cykly: píše je už po zkušenostech s písňovou tvorbou, mistrovská díla, texty nejvíce sám
 - hudebně-dramatické miniatury → studie pro opery
 - *Dětská světnička / Z dětské světničky* (na vlastní texty v próze, 1872) a *Bez slunce* (1874) - oba subjektivní a intimní lyrika, přesto nesentimentální a neinfantilní
 - *Písně a tance smrti* (1877) - motivy prázdnoty, samoty, rezignace, (předčasná) dekadence
- *Píseň o bleše*
- *Rayok* - satirický hudební pamflet, slovní i hudební narážky na osobnosti petrohradského hudebního života

Dílo - orchestrální

- ~~Planeta noc na Lysé hoře / Noc na Lysé hoře (1867)~~
- *Kartinky / Obrázky z výstavy. Vzpomínka na Viktora Gartmana* (1874) - klavírní suita o 10 částech, poprvé zinstrumentoval Maurice Ravel (1896), další orchestrální zpracování zejm. Sergej Kusevickij (1929)
 - podnět: 1874 smrt přítele Viktora Gartmana, na jeho počest výstava → obrazy inspirací pro jednotlivé části. Stasovův program: *Kartinky* jako skladatelovo putování po výstavě („*Skladatel se sám zobrazil jak chodí sem a tam, občas postojí, potom spěchá dále, aby přistoupil blíže k určitému obrazu. Občas jeho cesta vázne - Musorgskij, plný smutku, myslí na svého mrtvého přítele.*“) X mnohem hlubší obsah cyklu jako celku: zasazení do rámce pravoslavné liturgie
 - ojedinělé uspořádání částí suity, které nemá obdoby v tvorbě 19. století: spojovací oddíl = *Promenáda*, v závěru díla se stává součástí celku
 - části: *Promenáda* (1) - *Skřítek* - *Promenáda* (2) - *Starý hrad* - *Promenáda* (3) - *Hrající si děti* - *Bydlo* - *Promenáda* (4) - *Tanec kuřátek ve skořápkách* - *Samuel Goldenberg a Schlemiel* - *Promenáda* (5) - *Trh v Limoges* - *Katakomby* - *S mrtvými mrtvým jazykem* - *Baba Jaga* - *Velká brána kyjevská* (6)

Promenáda / Прогулка

(1)

Musical score for Piano, first system of Promenáda. The score is in G major, 3/4 time, and consists of two systems. The first system starts with a piano (*Piano*) and forte (*f*) dynamic. The second system includes mezzo-forte (*mf*) and forte (*f*) dynamics.

(2)

Musical score for Piano, second system of Promenáda. The tempo is marked "Moderato comodo assai e con delicatezza". The score is in G major, 3/4 time, and consists of two systems. The first system starts with a piano (*p*) dynamic. The second system includes piano (*p*) dynamic.

<https://www.youtube.com/watch?v=9rizTkWPf80>

(3)

Musical score for Piano, third system of Promenáda. The score is in G major, 3/4 time, and consists of two systems. The first system starts with a forte (*f*) dynamic and is marked "non legato". The second system includes mezzo-forte (*mf*) and "cresc." (crescendo) markings.

(4)

Musical score for Piano, fourth system of Promenáda. The tempo is marked "Tranquillo". The score is in G major, 3/4 time, and consists of two systems. The first system starts with a piano (*p*) dynamic and is marked "una corda". The second system includes mezzo-forte (*mf*) dynamic.

<https://www.youtube.com/watch?v=qhEmP9Evv-k>

<https://www.youtube.com/watch?v=hdDWNhQFCUc>

<https://www.youtube.com/watch?v=QMijt9SPjul>

(5) = (1) (Ravel v orchestrální verzi vynechal)

<https://www.youtube.com/watch?v=RNZbgQJxzGA>

Skřítek / Гном

<https://www.youtube.com/watch?v=4ZXI6nvkzfA>

Tento obraz
představuje
malého skřítku,
který se na svých
křivých nožičkách
kulhavě,
těžkopádně
pohybuje.

Starý hrad / Старый замок

<https://www.youtube.com/watch?v=LfC9B8exnBU>

Středověký
hrad, před
kterým stojí
trubadúr
zpívající svoji
píseň.

Hrající si děti, Tuileries / Тюльрийский сад. Ссора детей после игры

<https://www.youtube.com/watch?v=NlwAPrZZrCU>

Ale j zana Tuileries, ve které je plno dětí s opatrovatelkami.

Bydlo / Скот

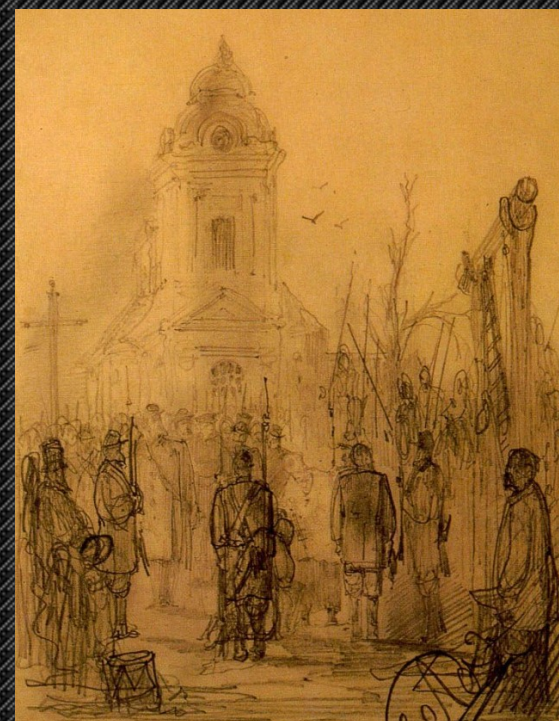
<https://www.youtube.com/watch?v=-czSuKVvqgk>

Allegretto non troppo, capriccioso (♩ = 128)

Polský vůz s ohromnými koly tažený voly.

Tanec kuřátek ve skořápkách /
Балет невылупившихся птенцов

<https://www.youtube.com/watch?v=PHqf1R7VSKc>

Gartmanův obraz
jako kostýmní
návrh pro balet
Trilby.

Samuel Goldenberg a Schlemiel /
Самуэль Гольденберг и Шмуїле

<https://www.youtube.com/watch?v=0e6d1dhFIEg>

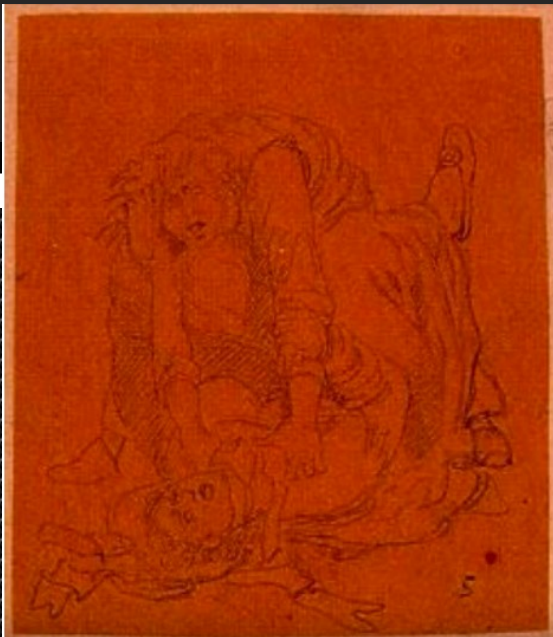
Dva polští židé, jeden bohatý,
druhý chudý.

Trh v Limoges /
Лимож. Рынок. Большая новость

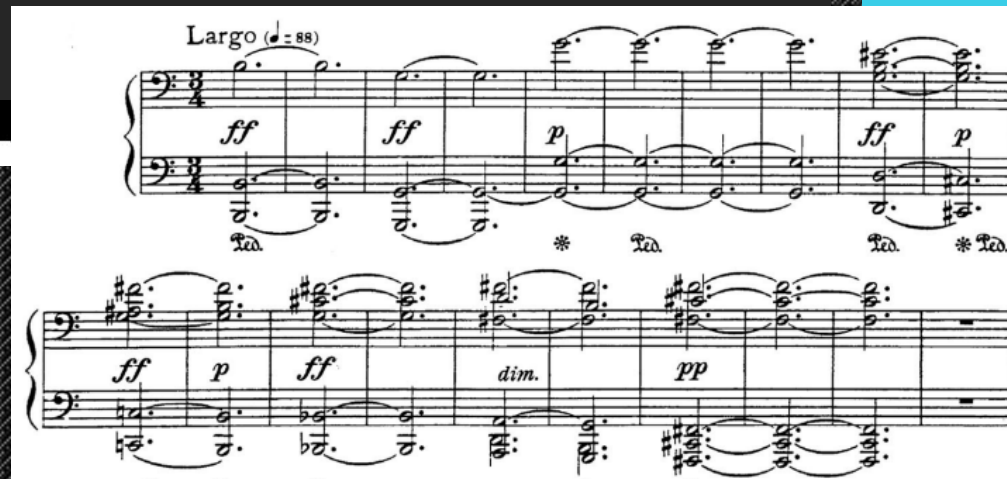
https://www.youtube.com/watch?v=nB-3k_AJY_I

Francouzské ženy
vášnivě se
hádající na trhu.

Katakomby /
Катакомбы. Римская гробница

<https://www.youtube.com/watch?v=dN3u1XxTur0>

V tomto obrazu
Gartman zobrazil
sám sebe, jak si ve
světle lampy prohlíží
pařížské katakomby.

С мртвými мртвým jazykem /
С мёртвыми на мёртвом языке

Baba jaga / Баба-Яга

<https://www.youtube.com/watch?v=NSio2Bg-kUQ&list=RD4ZXI6nvkzfA&index=2>

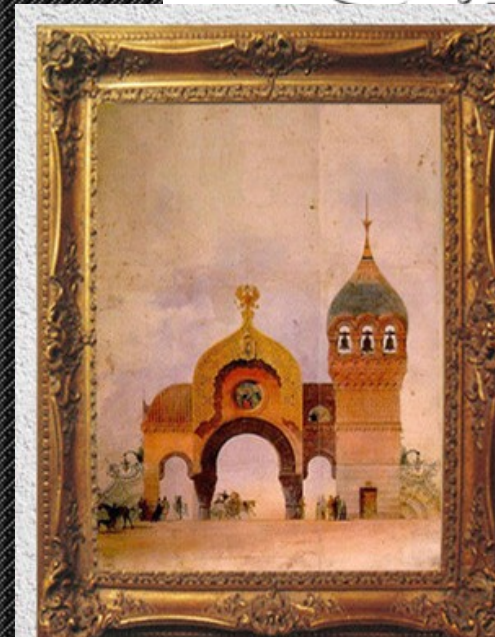
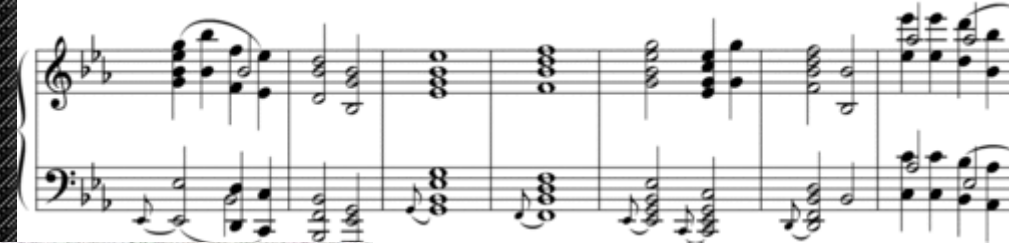

Gartmanův obraz ukazuje hodiny ve formě domu Baby-Jagy, který stojí na kuří nožce. Musorgskij k tomu ještě přidal let Baby-Jagy na hmoždíři.

Velká brána kyjevská / Богатырские ворота. В стольном городе во Киеве

<https://www.youtube.com/watch?v=uM-ZpfwZMps>

Gartmanův obraz představuje architektonický návrh městské brány pro Kyjev v masivním staroruském stylu s kupolí ve tvaru slovanské helmy.

Dílo - operní tvorba

• klíčité genozé, téměř nelze uvádět bez zásahů, neivíce Korsakov

- prototypy:
- *Ženitba* (1868)
 - na Gogolův prozaický činoherní text - poprvé v dějinách opery!
 - dosáhl zde svých uměleckých záměrů
- *Národní hudební drama o prologu a 4 dějstvích Boris Godunov* (1868/9, 1871)
 - libreto vlastní na námět Puškina a historického Karamzinova spisu
 - děj z přelomu 16./17. století
 - 1. verze nepřipustná: harmonické a instrumentační novosti, chybějící milostná zápletka, nepřítomnost výrazné ženské postavy
 - 2. verze: přikomponované „polské scény“, které ale v celku vyzní cize
 - před premiérou ještě škrty Nápravníka, byť Musorgským autorizované
 - ve světě se tehdy ujala úprava Korsakova, která do díla zasahuje nejen instrumentačně, ale i kompozičně. Další verze, která je dnes nejhranější je Sostakovičova. Dnes snaha o návrat k původnímu Musorgského znění
 - „lidová opera“? Nejlepší příklad operní realismu v ruské hudbě 19. století? - zkreslené, ovlivněné výkladem Stasova

• „Sborový zpěv“ - „přesvědčení, že svět je špatný a smrti“

- mohutné sborové scény, ve kterých je patrný religiózní moment
- nepravidelná struktura nápěvných frází, archaizující modální obraty, svébytná stylizace lidové písně i chrámového zpěvu
- titulní role: Fjodor Šaljapin (→ Stravinskij)

• *Chovanština* (1880)

- historický námět, libreto vlastní na popud Stasova
- „hudební drama lidu“ - výrazný pěvecký sbor ztělesňuje zástup lidu
- slavné číslo: scéna věštby sektářky Marfy
- torzo provedl Korsakov, dále zasahovali Stravinský a Šostakovič
- v Mariinském divadle odmítnula

• *Soročinský jarmark* (1881)

- komická, podle Gogola
- dokončil až Ljadov a Kjuj, redigoval Čerepnin

- stejně jako u Wagnera mizí rozdíl mezi árií a recitativem, nejde ale o typy wagnerovského hudebního dramatu; typ „vokálního hudebního dramatu“ (?)
- významné sborové a taneční scény
- jeho stěžejní díla jsou dnes známá téměř výhradně v úpravách jiných skladatelů
- instrumentální retuše: Korsakov → romantizující rysy (*Noc na Lysé hoře*, *Boris Godunov*, *Chovanština*)
- dodatečné redakce jeho oper: Šostakovič, Čerepnin
- význam pro další generaci ruských autorů: Stravinskij (zvl. jeho ruské období), Šostakovič, Prokofjev
- přesah do Francie: Debussy a Ravel

Николай Андреевич Римский-Корсаков

18. 3. 1844 Tichvin - 21. 6. 1908 Lyubensk

největší ruský skladatel, nejplodnější operní skladatel

- námořník, kadet, cesta kolem světa 1862 - 1865, po návratu kontakty s Balakirevem - zpočátku nadšen jeho záměry, brzy však uvědomění si absence hudebního vzdělání
- 1873 - 1884 inspektor vojenských námořnických orchestrů
- od 1871 profesor petrohradské konzervatoře, díky vlastní pracovitosti dosáhl vysokého stupně profesionality → respektovaný pedagog, žáci: zvl. N. N. Čerepnin (redakce oper Musorgského), Grečaninov, Glazunov aj.
- 1874 - 1881 spravoval Bezplatnou hudební školu
- 1905 předčasně penzionován z politických důvodů
- považoval Čajkovského za svého rivala, velcí nepřátelé
- instrumentoval některá díla Musorgského a Borodina

Dílo

- 90. léta: kritika tehdejší hudební situace vč. žáka Glazunova (triviálnost, malá umělecká hodnota, umně harmonie, propletání hlasu, sladké fraze...). Původní snaha o objevování (Musorgský: „*K novým břehům!*“) se stává manýrismem a opakováním stejných klíšé
- nejskeptičtější na sklonku života: neskrýval odpor z hudby R. Strausse, A. N. Skrjabina a C. Debussyho, Wagnera přijímal jen s velkými výhradami
- po Berliozovi největší průkopník v oboru instrumentace (učebnice instrumentace *Основы оркестровки*, 1873)
 - *Fantazie na srbská témata*
 - *Sadko* - symfonický obraz
 - *Antar* - symfonie / symfonická suita
 - *Španělské capriccio*
 - *Ruské Velikonoce*
 - *Šeherezáda*, op. 35 (1888) - 4větá, námět: *Pohádky tisíce a jedné noci*
 1. *Moře a Sindibádův koráb*
 2. *O careviči Kalendáři*
 3. *Láska careviče a princezny*
 4. *Svátek v Bagdádu. Moře. Lod' se tříští na útesu pod bronzovým jezdce*

podstata tvorby: opera

- jejich přehled ukazuje na skladatelův vývoj: radikální *Pskoviťanka* (1872) až zavržení estetiky Hrstky ve *Zlatém kohoutkovi*
- imaginární a nereálné světy zejm. na počátku století:
 - *Kostěj Nesmrtelný* (1902)
 - *Pověst o neviditelném městě Kižeti a panně Fevronii* (1905)
 - *Zlatý kohoutek* (1907) - nejextrémnější, nejlepší operní dílo Korsakova
 - orientální a pohádkový tón + ostrá (nejen politická) satira, reakce na revoluci a nepokoje v roce 1905
 - princip divadla na divadle
 - četná hudební kliše, ale záměrná a přesně cílená (pochodové rytmy, konvenční orientalismy aj.)
 - kompoziční dokonalost, stylová syntéza
 - dílo neguje všechno, z čeho samo vzešlo
- *Mozart a Salieri* (1897)
- pohádkové: *Sadko*, *Sněhurka*, *Pohádka o caru Saltánovi* (tato podle Puškina, na začátku 3. dějství *Let čmeláka*)

Александр Порфирьевич Бородин

12. 11. 1833 Petrohrad - 27. 2. 1887 Petrohrad

• ~~chemik, fyzik, přírodovědec, profesor fyzikální chemie v Petrohradu - jeho hlavní obor,~~
spolupracoval s Mendělejevem, sám napsal přes 40 odborných prací

- typický ruský představitel vzdělaných lidí ze střední třídy: v rámci oboru procestoval západní země, ovládal několik jazyků, byl politicky angažovaný, překládal odbornou literaturu, publikoval, přednášel, byl činný v dobročinných a společensky prospěšných aktivitách...
- hudbou se zabýval jen ze záliby a ve volných chvílích (první kompozice z konce 40. let), přesto kvalita a význam jeho kompozic tento záměr dalece přesahuje
- rozhodující: seznámení s Balakirevem → Borodinův učitel v kompozici → *1. symfonie Es-dur (1867)*
 - raná kompozice, přesto už vyhraněný kompoziční styl (častá synkopická ostinata, sekundové souzvuky s obraty, kvartové akordy aj.)

Další dílo:

- symfonie č. 2. h-moll *Bohatýrská (1886)*
 - komponoval bezprostředně po úspěchu 1. symfonie
 - úspěšná díky výraznému a originálnímu tématu v 1. větě
- ze 3. symfonie *Nedokončené* jen torzo (hrají se 2 věty)

Jedna opera: *Kníže Igor*

- vznik na popud V. Stasova - autor libreta podle literární památky *Slovo o pluku Igorově* (?), dokončil až 1890 Korsakov a Glazunov
- poprvé operní námět z ruského raného středověku
- nejnationalističtější opera Hrstky
- dodnes živá část produkce, přestože:
 - jde o heterogenní útvar - spíše kontrastní obrazy než hudební drama
 - obsahuje extrémní patos (ve srovnání s tím, čeho hrdina v ději dosáhl)
 - je uváděná bez posledního (třetího) dějství
- nejznámější čísla:
 - *Polovecké tance* - taneční vložka se sborem a orchestrem z 2. dějství, jde o stylizované kavkazské tance, často prováděno samostatně koncertně
 - píseň *Ulet' na křídlech větru*
- 2 smyčcové kvartety, romansy aj.
- *Ve střední Asii* (1880) - pro symfonický orchestr, inspirace asijským folklórem

Skladatelé působící v Petrohradě

Антон Григорьевич Рубинштейн (1829 - 1894)

- historik a hudební kritik, původně úředník, ale bez skladatelských vloh
- carský knihovník, ředitel umělecko-historických sbírek v Petrohradě, iniciátor mnoha výstav
- od 1854 kontakty s Balakirevem a Dargomyžským → formuloval program skladatelů Hrstky
- stati o ruské hudbě: *O ruské hudební klasice* (česky vyd. 1960), dále vydával práce o členech Hrstky, o Glinkovi (přes 30 titulů), vydal jejich korespondenci, shromažďoval rukopisy ruských umělců → ucelená sbírka dodnes

Антон Григорьевич Рубинштейн (1829 - 1894)

- studia v Berlíně a ve Vídni, v Petrohradě dvorní dirigent a klavírista
- 1862 zakladatel petrohradské konzervatoře, učitel P. I. Čajkovského
- na svých koncertních turné navštívil mj. Prahu a Brno, v Lipsku ho slyšel L. Janáček
- bohatá kompoziční činnost, orientován na západní tvorbu (zvl. Meyerbeer a Mendelssohn)

Skladatelé působící v Moskvě

Николай Григорьевич Рубинштейн (1835 - 1881)

- studia v Berlíně (společně s bratrem Antonem)
- klavírista, dirigent (uváděl díla současníků vč. Hrstky)
- zakladatel moskevské konzervatoře 1866, jeho žáci: Sergej Tanějev a Aleksandr Siloti (= budoucí učitelé Rachmaninova a Skrjabina)

Další ruští skladatelé

Stanisław Moniuszko (1817 – 1872)

- polsko-litevský původ, kompozici studoval v Berlínské Singakademie, klavírista, varhaník
- působil ve Vilniusu, často koncertoval v Petrohradu, kde byl oceňován členy Mocné hrstky, zde učitelem Cesara Kjuie
- vyučoval na konzervatoři ve Varšavě
- vnímán jako zakladatel národní hudby v Bělorusku a Litvě
- tvůrce polské národní opery (!) - zakladatelský význam: opera *Halka* (1847)